

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1930

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ της Κ.ρ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΝΙΤΣΕ⁽¹⁾

Ἡ ἐποχή μας εἶναι ἐποχή ἰσχυρότατης ἀναπτύξεως τοῦ Ἀτομικισμοῦ, κι' ὅλες οἱ ἀτομικιστικὲς τάσεις, ὅπως ἐκδηλώνονται στὴν Τέχνη καὶ τὴν Ἐπιστήμη, στὴ Θρησκεία καὶ τὴν Ἠθική, στὴν Πολιτική καὶ τὴν Κοινωνία, ἐνοποιοῦνται σ' ἓνα ὄνομα, — τοῦ Νίτσε.

A. Kalthoff⁽²⁾

Ὁ Νίτσε εἶναι περισσότερο ἀπὸ ὄνομα, εἶναι Κοσμοθεωρία (Weltanschauung), εἶναι πνευματικὴ δύναμη, ποὺ κάθε ἄνθρωπος, ὅταν συνειδητὰ μετέχει στὸ βίον καὶ τείνει νὰ καταλάβει σ' αὐτὸν ὀρισμένη θέση, πρέπει νὰ τὴν λάβει ὑπ' ὄψιν.

D. Mirthov⁽³⁾

«Νὰ εἰστε ἀπόλυτα ἐκεῖνο ποὺ εἰστε!» φωνάζει ὁ Νίτσε.

Πραγματικά, ἀφοῦ ὅλοι μας ξέρουμε τί εἴμαστε στὸ βᾶθος καὶ δὲ μπορούμε ν' ἀλλάξουμε ποτέ, κι' ἀκόμα, μὲ τὸ νὰ κρυθόμαστε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, δὲν ἀλληλοπιστευόμαστε, ποῖο τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴν ἀσκοπή κι' ἀνώφελη γιὰ ὅλους μας καὶ γιὰ τὸν καθένα χωριστὰ, ὑποκρισία μας; Αὐτὸ εἶναι ἀδυναμία, ἐλάττωμα, καταστρατήγημα τῶν φυσικῶν

νόμων, διατάραξη τῆς φυσικῆς ἰσορροπίας — κατὰ συνέπεια κακό.

Ἡ ὑποκρισία μας στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς δὲ μᾶς ὠφελεῖ πιά, ἀφοῦ ὅλοι γίναμε ἀρκετὰ ἐξυπνοὶ γιὰ νὰ νοιώθουμε τὴ διαφθορά μας. Ἡ ὑποκρισία μας αὐτὴ χρησίμευε ἄλλοτε στοὺς μισοὺς ἀπὸ μᾶς, ὅταν ἀκόμα οἱ ἄλλοι μισοὶ ἦταν πιὸ ἀθῶοι καὶ μᾶς πίστευαν. Μὰ τώρα, μέγα στὴν κατεργαριά ὅλων μας, γιὰ νὰ μὴ φερθοῦμε εἰλικρινὰ μεταξὺ μας: "Ἄς ἀποκαλυφθοῦμε κι' ἄς δεῖξουμε τὴ βλοσυρότητα τοῦ ματιοῦ μας, τὴ σκοτεινιασμένη ἀπὸ τὸ φθόνον καὶ τὴν κακεντρέχεια ψυχῆ μας. "Ἄς πετάξουμε ὁ καθένας τὶς ἀξίες ἀπὸ πάνω μας, κι' ὁ τεράστιος σωρός, ποὺ θὰ γίνῃ ἀπ' αὐτές, ἄς καεῖ μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἀγνότης μας. "Ἄς μὴ φοβηθοῦμε μήπως μὲ τὴν εἰλικρίνεια μας ξαναγίνουμε ζῶα: Γιατί ἡ συνειδητὴ μας αὐτὴ εἰλικρίνεια θὰ μᾶς περιβάλλῃ μὲ

(1) Τὸ «σχέδιο» αὐτὸ «γιὰ μελέτη» τοῦ Νίτσε δὲν εἶναι αὐτοτελές, ἀκέραιο, μὰ ξεχωριστὰ διαλεγμένα καὶ δουλεμένα ἀποσπάσματα ἀπὸ ἀνέκδοτη μελέτη, ἀτελῆ καὶ μονομερῆ κι' αὐτὴν καὶ παρατημένη πρό καιροῦ. Φυσικά, σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, δὲν «ἐξαντλεῖται πλήρως» τὸ θέμα μας, ποὺ, ἀπ' τὴ σοβαρότητά του, ἀπαιτεῖ μεγάλη καὶ δύσκολη ἀναλυτικὴ ἐπέκταση, προκειμένου νὰ τὸ χειριστοῦ κανεὶς ἕπως τοῦ πρέπει. Ἀλλὰ οὔτε ἔχουμε καὶ τὴν ἀφέλεια νὰ ἐπιχειρήσουμε ἓνα τέτοιο ἄθλο. Θέλουμε μόνον, στὰ κομμάτια μας αὐτά, νὰ δώσουμε μιὰ ἰδέα, ἔστω καὶ ἀμυδρὴ καὶ φτωχὴ, καθαρὰ ἀτομικῆ μας, πάνω σ' ὀρισμένα σημεῖα τοῦ πολυσχιδέστατου ἔργου τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ φιλοσόφου. Ἡ ἐργασία μας αὐτὴ, ποὺ δὲν ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τῆς ἀπλῆς προσπίθεως, δὲν ἔχει βέβαια καμμιὰ ἀξιόσημη δογματικὴ.

(2) A. Kalthoff — Friedr. Nietzsche u. d. Kulturprobleme unserer Zeit, I, p. 2 σελ. 18-19 καὶ 3-18.

(3) Κόνττα τὸ φυλλάδιον τοῦ D. Mirthov «Ἠθικὴ αὐτονομία κατὰ Κάντ καὶ Νίτσε», Πετροῦπολη Μάρτης, 1905.

τόν πιό ώραίο πέπλο τοῦ ἰδεώδους. Ὁ ἥλιος τοῦ θὰ μᾶς φωτίζει μὲ ἀχτίδες ἀνθρωπιᾶς.

Εἶναι μεγάλο τὸ νὰ γνωρίζεις πὼς εἶσαι καλός. Μὰ πιό μεγάλο κι' ἀπ' αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ νοιώθεις πὼς εἶσαι κακός καὶ μὲ τὴ θέλησή σου νὰ μεταμορφώῃσαι σὲ καλὸ. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ὑπάρχει ἡ ἰδέα κι' ὁ ἀνθρώπος. Ἄς μὴ νομίσουμε πὼς, ὅταν ἀγαπήσουμε τὴ γῆ, θὰ γίνουμε κτήνη. Ἀντίθετα, θὰ βγάλουμε φτερά, κι' ἀντὶ νὰ ὀνομαστοῦμε ἄγγελοι, ποῦναι μιὰ λέξη κούφια, θὰ ὀνομαστοῦμε ὑπεράνθρωποι (Uebersenshen).

Ἄς βρεθοῦμε ὁ ἓνας ἐνάντια στὸν ἄλλο μὲ τὰ πιό φοβερά ὄπλα μας, γιὰ νὰ πέσουν ἔτσι οἱ ἀδύνατοι καὶ νὰ συμβιχαστοῦν ἀναγκαστικά οἱ δυνατοί· καὶ τότε, ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ αὐτὴ σύμβαση, θὰ βγεῖ ἡ πιό ἀσάλευτη ἀδελφωσύνη.

Ἀλληλοσκοτωνόμαστε, χιλιάδες τώρα χρόνια, χωρὶς συνείδηση τῆς τρομερῆς αὐτῆς πράξεώς μας. Ἄς σκοτωθοῦμε μιὰ φορά συνειδητὰ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο ἰδανικό, γιὰ νὰ παύσουν πιὰ οἱ πόλεμοι στὸ μέλλον.

Μποροῦμε ν' ἀλλάξουμε; — εἴμαστε βέβαιοι γι' αὐτό; Πρέπει νὰ πιστεύουμε ἀπόλυτα σὲ μιὰν ἀλλαγὴ μας καλύτερη; — τὸ ἐπιτρέπουν οἱ φυσικοὶ νόμοι ἓνα τέτοιο πρᾶμα; Ἄν ναι, τότε μπρός, ἄς προχωρήσουμε. Πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅμως πρῶτα, πὼς εἴμαστε χειρότεροι τώρα ἀπ' ἐκείνους ποὺ μποροῦμε νὰ γίνουμε ἔπειτα. Ἄν δὲν πιστεύουμε σὲ καμμιά τελειοποίησή μας, ἄς σταθοῦμε τότε· δὲν πειράζει· αὐτὸ θὰ εἶναι ἀπόλυτα φυσικό. Πρέπει ὅμως, πρὸ παντός, ν' ἀναγνωρίσουμε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια. Κι' ἄς τὸ δικηκερῶμε δυνατὰ: «Δὲ γίνεται τίποτα!» Ἀπὸ τὴν εἰλικρίνειά μας αὐτὴ θὰ βγεῖ κάτι ὅσο μπορεῖ πιό καλὸ.

Φανταζόμαστε πὼς εἴμαστε κακοί, κι' ἀπὸ ντροπὴ θέλουμε νὰ κρυφθοῦμε. Μὰ ἀπὸ ποιόν; ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μας ἢ ἀπ' τὸν πλησίον μας; Αὐτὸ θάταν μωρία. Μήπως ἀπ' τὸ Θεό; Μὰ αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ πιό ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κακία μας. Κι' ἂν εἴμαστε ἐμεῖς κακοί, θάπρεπε αὐτὸς πρῶτα νὰ ἦταν ὁ πιό κακός. Μὰ ξέρουμε πὼς δὲ μπορεῖ νὰναι ἔτσι.

Γιατί τάχα νᾶμαστε κακοί; Γιατί πιστεύουμε στὴ δῆθεν ἀτέλειά μας; Εἴμαστε ἐκεῖνο ποὺ εἴμαστε, γιὰτὶ δὲ μποροῦμε νᾶμαστε κάτι ἄλλο. Συνεπῶς—κατ' ἀνάγκη—εἴμαστε καλοί. Ἄν γίνουμε κάποτε καλύτε-

τεροι, θᾶμαστε καλοὶ μόνο γιὰ τότε. Μὲ τὸ ἀνύπαρκτο καλύτερο δὲν πρέπει νὰ συγκρίνομε τὸν ἑαυτὸ μας.

Μὲ ποιὸ τώρα δικαίωμα φανταζόμαστε πὼς θὰ μπορούσαμε νᾶμαστε καλύτεροι καὶ ὑποκρινόμαστε γιὰ τέτοιοι; Μὲ τὴν ὑποκρισία μας αὐτὴ ἀρνιόμαστε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ θέλουμε ν' αὐτοδημιουργηθοῦμε ἔξω ἀπ' τὴ φύση. Ἄς ξεγιμνωθοῦμε ἀπ' τὴς ψευτιῆς καὶ τὴς ὑποκρισίας μας, ἄς γίνουμε ἄγνοοι κακοί, κι' ἀναπόφευκτα τότε θὰ βασιλέψει ἀναμεσὸ μας ἡ ἀρμονία, κάτω ἀπὸ τὴ δυνατὴ ἐπιβολὴ τῆς συμβάσεως. Ἄς φωνάξουμε ὅλοι μας δυνατὰ καὶ ξεντρόπιαστα ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τὸ τί πραγματικὰ εἴμαστε, καὶ θὰ δοῦμε πὼς, ὕστερ' ἀπὸ τὴν πράξη μας αὐτὴ, θ' ἀγκαλιαστοῦμε σὰν ἀδελφία. Θ' ἀνεχόμαστε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο τότε — γιὰτὶ θ' ἀνεχτοῦμε πρῶτα τὸν ἑαυτὸ μας. Ἄν πιστέψουμε τὴν εἰλικρίνειά μας, θὰ μεταβληθοῦμε, σὰν ἀπὸ κάποιον θαῦμα, σὲ γῆινους ἀγγέλους, μὰ ἀγγέλους ποὺ σκοτώνουν βέβαια. Τὸ σκότωμα ὅμως αὐτὸ θὰ γίνεται γιὰ τὸ πιό μεγάλο καλὸ — καὶ τότε συχωριέται.

Ἄς ξεφορτωθοῦμε μιὰ γιὰ πάντα ὅ,τι πρέπει νὰ ξεφορτωθοῦμε, κι' ἄς χρησιμοποιήσουμε τὴν κακία μας γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπ' αὐτὴν ὀλότελα στὸ μέλλον. Νὰ εἴμαστε ἐγωῖστα! ὅσο μποροῦμε περισσότερο, γιὰτὶ, ἀνάμεσα σ' ἐγωῖστὲς, μὲ ἴδιο μέτρο μπορεῖ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ δικαιοσύνη.

Νὰ εἴμαστε ἐγωῖστα! ἔτσι θὰ ἐξυπηρετήσουμε μὲ τὴν ἀπαιτουμένη δύναμη τὸ ἀληθινὸ μας καθῆκον πρὸς τὴ ζωὴ.

* *

Ἡ θυσία τοῦ ἀτόμου στὸ εἶδος δὲν πρέπει νὰ συνοδεύεται μὲ ἀντιστάθμισμα τὴν περηφάνεια ἀπὸ μέρους του, μὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ στυγνὴ ἐγκαρτέρηση καὶ ἀφιλοκερδῆ ἀλτροῦισμό. Καὶ πάνω ἀπὸ τούτῃ τὴ θυσία, πρέπει νὰ στέκει ἡ ἐπίγνωση τοῦ «ἔτσι πρέπει νὰ γίνεται πάντα». Κι' ὅλ' αὐτά, στὸν ἀνθρώπο, πρέπει νὰ διευθύνονται μ' ἓναν ἀδυσώπητο ἐγωῖσμό μηχανῆς, μὰ μηχανῆς μὲ σκέψη κι' αὐτόγνωση.

Ἐπέρτατος, ἀκαταμάχητος κι' ἀκαταστρατήγητος ὁ νόμος τῆς ζωῆς σ' ὅλες τὴς ἐκδηλώσεις του! Τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς μόνο, σημαίνει ἀρχὴ δουλείας γιὰ τὸ άτομο· ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ὅλα εἶναι σκλαβιά. Ζεῖς, γιὰτὶ δὲ

μπορείς να κάμεις διαφορετικά. Ούτε και η αυτοκτονία ακόμη δε μπορεί να σημαίνει ανταρσία, ούτε και κανένα κήρυγμα ελευθερίας του ατόμου. Στην αυτοκτονία καταλήγει κάθε οργανισμός που αυτοδιαλύεται, κάθε άτομο που δεν του χάρισε για πολύ η φύση τα δυνατά στοιχεία (Zutaten) της ζωής, ή γιατί το συγκρότημά του δεν είναι ισορροπημένο, και στο σημείο αυτό η ίδια η φύση δίνει το σύνθημα της αυτοδιαλύσεως, χρησιμοποιώντας το άτομο για εξοντωτικό όργανο του έαυτού του. Αυτό δεν σημαίνει, παρά την τραγική απόδειξη του ανελευθέρου της βουλήσεως και τη δουλεία του ατόμου.

Κάθε εσωτερική άνησυχία του ατόμου, που το σπρώχνει σε μεταφυσικές έρευνες, δε μπορεί να είναι το ενδιαμέσο, το όποιο ένώνει τον υλικό από τον πνευματικό άνθρωπο. Η έννοια του Θεού, που με τόση δυσκολία ύφανε μέσα στο κρανίο του, δεν είναι καμιά απόδειξη του ότι ο άνθρωπος έχει απολυτρώσει το ένα σκέλος του από τα δεσμά της σκλαβιάς. Έξακολουθεί πάντα να ναι δεμένος γερά με τα φυσικά αυτά δεσμά. Η «άνησυχία»! πόσο ευγενική κι' αριστοκρατική θέλουν να θεωρούν τη λέξη αυτή οι σοφοί άνθρωποι! Και όμως δεν είναι τίποτε άλλο, από μια κοινή περιέργεια του κάθε ζωντανού, που προσπαθεί να εύρει στο περιβάλλον τις κατάλληλες συνθήκες, για να προσαρμοστεί για καλὰ μ' αυτό χάριν της ζωής του, και που σπρώχνεται σ' αυτό από το απόκρυφο ένστικτο της αυτοσυντηρήσεως.

Ναί, η «άνησυχία» είναι μια «υπερφυσική» μορφή της ζωώδους περιεργείας, της φυσικής, ένα νεόπλασμα, ένα καρκίνωμα, που εκδηλώθηκε πάνω σε μια φυσιολογική κατάσταση, μια εκφυλη (décadente) μορφή του προτερινά γερού ένστικτου, μια αρρώστεια, που την περιβάλλει ο άνθρωπος με τιμές και τη στεφανώνει με λούλουδα ελευθερίας. Καρκίνος, που πέρνει τη μορφή του Θεού!

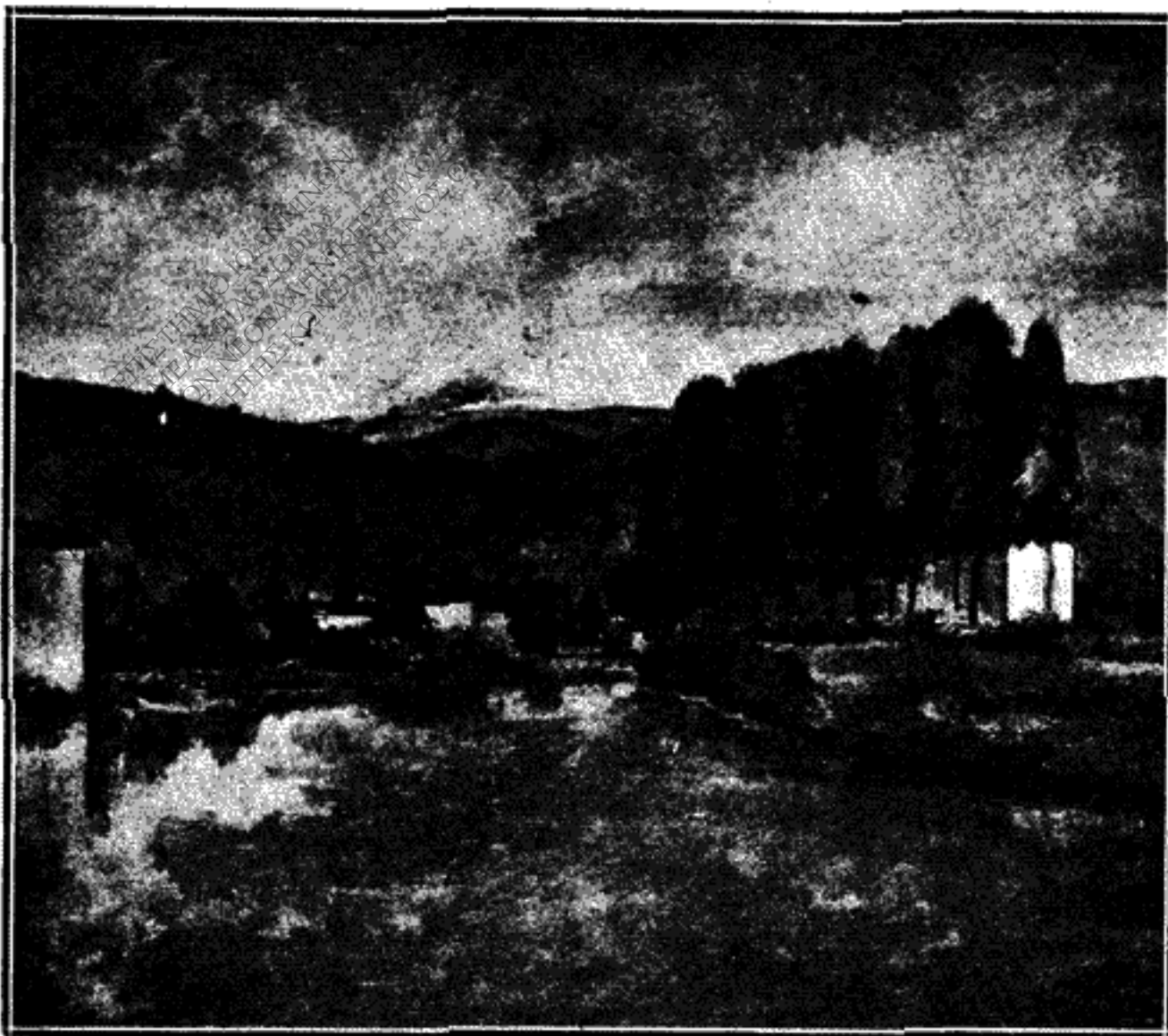
Η διαίσθηση (l'intuition) αυτή που λέγεται «άνησυχία», είναι άμυδρή εκδήλωση από μέσα μας εκείνου, που πραγματικά υπάρχει, μα είναι άδιαπίστωτο—λέν οι Ίδεαλιστάι. Έχουν ανάγκη όμως να θεοποιήσουν τον έαυτό τους, και πιστεύουν πως με τις δήθεν εμφυτες ήθικες και ιδέες του ανθρώπου συντελείται μέσα του η αποκάλυψη του Α-

νεκδηλώτου. Πόση τιμή στον άνθρωπο! Φαντάζονται πως του αποδίδουν μ' αυτό θέση εξέχουσα μέσα στο Σύμπαν. Μά όχι! Τη θέση αυτή ο άνθρωπος την κατέλαβε παλαίοντας αδιάκοπα με την ταπεινότητά του. Άλλοιως, αν μετείχε μιας πραγματικής Θεότητος ο άνθρωπος, θα ήταν ολοκληρωμένος απ' την αρχή στην τελειότητά του. Και τότε θα περίττειε η αιώνια προσπάθεια κι' ο αγώνας για δαύτη.

Η «άνησυχία» είναι ψιμύθιο του κτήνους στα χέρια των Ίδεαλιστών, ενώ στα χέρια των Φυσικιστών ή σεμνή και γεμάτη μετριοφροσύνη ιδιότης, που οδηγεί στο σκοτεινό λαβύρινθο των φαινομένων το άτομο, και το κάμνει να προσέχει στην έκλογή του το καλὸ απ' το κακό, να το διακρίνει, ως που με μια δυνατή στροφή, που πέρνει απ' το χέρι της, διευθύνεται πρὸς ένα απ' τα μοιραία σημεία, στα όποια υπάρχει ο μεγάλος πίνακας, όπου επάνω του είναι γραμμένη η έπιταγή: «Καλυτερέψτε τὸ εἶδος!»

Καλυτερέψτε τὸ εἶδος με τὴ θυσία σας! Και οι δυνατοί με τὴν πλέρια νόησή τους δε δυστροπούν. Με βήμα σταθερὸ τραβοῦν πρὸς τὴν εκπλήρωση τῆς μεγάλης αὐτῆς έντολής, και μ' επίγνωση τοῦ εξαναγκασμοῦ που τοὺς υποχρεώνει, κάμνουν τὸ καθήκον τους. Είναι ελεύθεροι γι' αὐτό; Και όχι, και ναί. Η ελευθερία τους βρίσκεται σὴ γνώση που έχουν γιὰ τὴν ἀποστολή τους και τὴ θέση τους μέσα σὴν καθολική συνείδηση τῆς ζωής. Τὸ να γνωρίζεις τί είσαι, σημαίνει ἐνέργεια βουλήσεως—ἄρα ελευθερία. Γνωρίζω, ἐνῶ μποροῦσα ν' ἀγνοῶ. Αὐτὸ τὸ «γνωρίζω» ἀπορρέει ἀπὸ μένα τὸν ἴδιο, ἀνήκει σὸ «ἐγὼ» μου, είναι ιδιοκτησία μου ὡς μέρος τῆς ελευθέρας μου βουλήσεως

Τὸ «γνωρίζεις» δεν είναι ὑποχρεωτικό, σὰν κάποια μορφή ἐνεργείας τῆς ἀπειρης κυματώσεως τοῦ ἀμεταβλήτου πελάγους τῆς γενέσεως και τῆς φθορᾶς. Η φύση, και χωρίς τὴν επίγνωσή μας, μποροῦσε, τὸ ἴδιο, να μᾶς χρησιμοποιήσει σὸ σκοπὸ της, ὥστε ἡ επίγνωση τοῦ καθήκοντός μου δεν προέρχεται ἀπ' αὐτήν. Θέλησα ἐγὼ να γνωρίσω, και γνώρισα. Πάνω σὸ σημείο αὐτὸ ὑπάρχει τὸ ελεύθερο τοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ ἡ ελευθερία αὐτὴ να ναι ἀπατηλή, και, σὴν πραγματικότητα, κι' αὐτὴ ἡ συνείδηση τῆς

ACHILLE LEGA

Ο ΑΡΝΟΣ

ἀποστολῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ μας νάναι ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῶν διατάξεων καὶ λειτουργιῶν ψυχικῶν ἀπὸ ἐπίδραση ἐξωτερική, ἢ, ἀκόμη, καὶ μιὰ ἐκφραση τῆς νοήσεως, τῆς αἰώνιας αὐτῆς ἰδιότητος ὄλων τῶν ὄντων. Ἄλλὰ τό: αὐτὸ ἀκριβῶς γνωρίζω, γιατί νὰ μὴ σημαίνει τάχα κυριαρχία καὶ ὑπεροχή πάνω στοὺς νόμους τῆς ἀνάγκης (βούλομαι ἐπὶ τῆς ἀνάγκης), —συνεπῶς ἐλευθερία; Ὑπακούω στὸ μοιραζο, ἔστω' ἀλλὰ πιάνοντας τὸ τιμῶνι τῆς ὑποχρεώσεώς μου ἐγὼ ὁ ἴδιος, καὶ συνταυτίζοντας τὴ θέλησή μου πρὸς τὴν ἐπιταγή τοῦ καθήκοντος, τότε μόνο μπορῶ, κατὰ τὸ δυνατό, νὰ θεωρηθῶ ἐλεύθερος ἢ τέλειος. Πέρα ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ ἐκταθεῖ ἢ τελειοποίηση, —κατὰ συνέπεια τὸ ὑπέρτατο σημεῖο εἶναι νὰ γνωρίσεις τὴν ὑποχρέωση ποὺ ἔχεις γιὰ

τὴ θυσία σου τὴν ἀτομική, χάριν τῆς καθολικότητος τῆς ζωῆς. Αὐτὴ τὴ θυσία, ἄλλως τε, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ μας, καὶ παρ' ὄλη τὴν ἀντίδρασή μας, τὴν ὑφιστάμεθα. Γίνε ἐλεύθερος καὶ αὐτοπειθαρχικὸς μπρὸς στοὺς νόμους τοῦ Κόσμου. Ἡ αὐτοπειθαρχία σου αὐτὴ σὲ καθιστᾷ ἐλεύθερο καὶ ἀνάιτια ἀγαθό. Οἱ τέτοιοι καθίστανται ὑπεράνθρωποι (Uebermensh).

Ὁ ὑπεράνθρωπος (Uebermensh) ἐκπροσωπεῖ τὴν ὑψίστη ἐκφραση τοῦ τυφλοῦ καὶ ἀναρχομένου Σύμπαντος. Εἶναι ἡ μόνη καὶ σταθερὴ μορφή, ποὺ πέρνει τὸ χάος. Εἶναι ἡ αὐτόγνωση καὶ ἡ λογικὴ τῆς αἰώνια ἀνακυκλημένης (1) τυφλότητος καὶ ἀσυνειδησίας.

(1) Ἡ «ἀνακύκλωση» τῶν ὄντων, le retour éternel.

Είναι η αντικειμενική εκδήλωση του ανεκδηλώτου εσωτερισμού του απείρου. Είναι η ιδέα και η μόνη έννοια, πάνω στις οποίες σχιολογραφείται το εκμηδενιζόμενο 'Απόλυτο. Είναι, τέλος, η συνειδητή και η τελευταία μορφή του αγαθού της άβυσσολέξης κενότητας. Ο υπεράνθρωπος γεννοβολά την ύψιστη έννοια της αγάπης.

Τί είναι η αγάπη; Η συνεκτικότητα της ολότητας. Η ισορροπία της υπάρξεως, που διατελεί πάντα υπό σύνθεση και αποσύνθεση. Είναι ο υπέρτατος τύπος (Formen), που μπορεί να πάρει η άπειρη μάζα του Κόσμου. Αγάπη είναι, ακόμη, η υποχρέωση της υπαρκτικότητας στο να συντηρείται, στο να κατέχει κάποια θέση μέσα στο χάος. Είναι η ρυθμιστρα της αρμονίας, που συνθέτει και ταχτοποιεί στη μίαν άκρη των όραθδ των όντοτήτων, δίνοντάς τες την κοσμική μορφή, κατ' αντίθεση προς τον ρόλο του μίσους, που προκαλεί τη διάλυση και αποσύνθεσή τους στην αντίθετη άκρη.

Ο άνθρωπος, αφού εκπορεύθηκε από τον τύπο του άκράτου μίσους και δοκιμάστηκε μέσα απ' αυτό ως υπεράνθρωπος, κατέληξε στην αγάπη.

Ο άνθρωπος, που εκκολάπτεται το μίσος και εκκολάπτεται απ' αυτό, είναι σαπρία. Το ξεπέρασμά του από το μίσος το κατορθώνει με τη βοήθεια των αιώνων, ξεκαθαρίζεται με το πέρασμά τους και απ' αυτούς. Στην περίοδο αυτή είναι αυτόματο, απλός δοσλος των νόμων και της εξέλιξεως (evolution). Εκείνος που φτάνει στην αγάπη, απελευθερώνεται. Τότε πρέπει να του αποδοθεί ο τίτλος του υπεράνθρώπου. Εκεί υπάρχει η υπερέτατη σε κάλλος μορφή της ζωής. Μόνο ο υπεράνθρωπος ζει ζωή έλευθέρου όντος. Για τούτο ο Ζαρατούστρας χρησιμοποιεί το μίσος ως σύμβολο μιας περιόδου της εξέλιξεως. Μισεί, για ν' αγαπήσει στο μέλλον, κι' αγαπώντας στο μέλλον, μισεί στο παρόν. Αναγνωρίζει την αμείλικτη πλοκή των νόμων, χωρίς να χάνεται σε ασκόπους δραματισμούς, και χωρίς να πιστεύει σε μια αγάπη πρόωρη και μεταφυσική. «Θά μ' αγαπήσετε», λέγει, «γιατί έγώ θά σάς μισώ». Αυτό ακριβώς μαρτυρεί, ότι θά περάσουμε πρώτα από το μίσος, για να φτάσουμε στην αγάπη. Αλλά και την αγάπη τη θεωρεί ως αποτέλεσμα

συνειδητής δράσεως και μεγάλου μόχθου. Πρέπει να βασιστούμε πρώτα στο μίσος το άγριο, και ύστερα, από μια σύμβαση μεταξύ μας, να καταλήξουμε στην αγάπη. Και πάλι αιώνες θά χρειαστούν, ως που η καθολική αγάπη, σαν ένας νόμος, σαν ένα υπέρτατο ένστικτο, σαν κάποιο πελώριο υποσυνείδητο, να γίνει η πνοή της ψυχής μας και ο δεσπότης του νοού μας.

* * *

Όχι πολύπλοκη σε γνώσεις πρέπει να είναι η σοφία, γιατί η γνώση δεν είναι σοφία, μα άγνοια. Οι γνώσεις μοιάζουν με τις στημένες πέτρες, που γράφουν τα χιλιόμετρα στην άκρη του μεγάλου δρόμου που τραβάμε. Κι' όπως το μέτρο χρειάζεται μοναχά όταν βρισκόμαστε σε πορεία, και στο τέρμα μας είναι άχρηστο, έτσι και η απόλυτη σοφία δεν έχει ανάγκη από γνώσεις, μα είναι μια αδιαφορία για τις προτερινές τέτοιες. Μένει αδιάφορη με μια ξενιασιά παιδιάστικη, με μια απλότητα τρελλού, και γεννά τη χαρά την ανέφελη, την καθάρια, την τέλεια. Οι πτωχοί στη γνώση είναι πλούσιοι: σ' ευτυχία, κι' ευτυχία είναι μοναχά η πιό σταθερή μορφή της σοφίας. Η γνώση είναι τα σκαλοπάτια για το ανέβασμα στο σκοπό της πραγματικής και ζωντανής ευτυχίας.

Όλα είναι με σκοπό. Αυτός και μόνο τραβά τα πράγματα με τον δυνατό του μαγνήτη. Ο σκοπός είναι το μοιραίο ξεψύχισμα μιας ενέργειας. Είναι η αναγκαστική αντίδραση εκείνου που έγινε τώρα, προς εκείνο που ήταν πριν. Ο σκοπός ήταν μοιραίος κι' άδυσώπητος και σε πράγματα, που κυβερνοούνται κι' από την τυφλότητα και μόνο. Σκοπός, αναγκαστικά, είναι το πᾶν και δεν είναι μαζί τίποτε. Σκοπός είναι η εκδήλωση του χάους.

Σκοπός μπορεί να υπάρχει και μέσα στην προσπάθεια. Γι' αυτό ο Νίτσε επαναφέρει τον άνθρωπο στη γη, και δεν ακούει τον έρημίτη γέρο, που δραματίζεται έναν προσορισμό μέσα στη ρευστή και άστατη μεταφυσική ('). Θέλει ν' απολυτρώσει τον άνθρωπο από την ατέλειωτή του προσπάθεια στο ν' ανακατεύει αδιάκοπα τις χίμαιρές του χωρίς κανένα αποτέλεσμα, και χαράζει τον υ-

(') «Ζαρατούστρας».

πατο σκοπό πάνω στη γη. Φωνάζει δυνατά για τὸ ξεπέραςμα τῆς γνώσεως με τὴν ἀπόλυτη γνώση, για νὰ φυτρώσει, μέσα στὴν παντογνωσία του αὐτῆ, ἡ ἀθήα κι' εὐτυχοφόρα ἄγνοια.

Τί ἄλλο σημαίνει ἡ γνώση για ὅλα; — "Ἐνα κύλισμα στὴν ἀδιαφορία καὶ στὴν ξεγνιασιά. "Όταν κάθε ἐνδιαφέρον για τὴν ἔρευνα σταματήσει, τότε ὁ ἄνθρωπος γλυτώνει ἀπὸ κάθε ἀγωνία καὶ ψυχικὴ περιπέτεια, τότε βρίσκει πλεῖρα τῆ γαλήνη του. Νά, σὲ τί ὠφελεῖ καὶ σὲν ὠφελεῖ ἡ γνώση. Ζητεῖ τὴν ἀπολύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῆς περηφάνειας, ποὺ ἔχει για τὴ σοφία του καὶ τὸν πολιτισμὸ του. Γιὰ τὴ περηφάνεια του αὐτῆ στέκει σὰν τεῖχος γύρω στὴν ψυχὴ του, κι' ἔτσι τὸν ἐμποδίζει νὰ γευθεῖ μιὰν εὐτυχία σταθερὴ κι' ἀληθινή, ποὺ τρέχει πλάι του μέσα στὴ φύση, σὰν ρυάκι καθάριο, καὶ ποὺ εἶναι τόσο εὐκολο νὰ δροσίσει τὴ φλογισμένη ἀπὸ ἐγωῖσμὸ ψυχὴ του καὶ τὸ ἐκφυλισμένο πνεῦμα του.

Αὐτὴ ἡ ἴδια γνώση δὲν εἶναι ἡ εὐτυχία, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ (an sich), για τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι ἀντικειμενικὸ μέσο (Medium) μοναχά, ποὺ χρησιμεύει για τὴν ἀπόκτησὴ τῆς. Μά, στὴν ἀδυναμία νὰ βροῦμε τὴν εὐτυχία με τὴ γνώση, τὴν ἀγκαλιάζουμε σὰ ναυαγοί, με τσακισμένες τίς ἐλπίδες, κι' ἀπὸ πάνω ἀπὸ μιὰ ἄδυσο, κινδυνεύοντας ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ νὰ καταποντισθοῦμε, κράζουμε ἀγωνιώδικα τὴν ἠλίθια περηφάνεια μας για σῶτεια. Μά, τότε, ἡ γνώση δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτα, ἐνῶ θὰ ὠφελοῦσε ἂν χρησιμοποιότανε για τὸ ξεπέραςμα τῆς ἴδιας γνώσεως. Γι' αὐτὸ ὁ Νίτσε ἄφησε τὴ σκέψη του ν' ἀπλωθεῖ πάνω στὴν τραχεῖα ἔκταση τῶν φυσικῶν νόμων, παρακολούθησε τὴ δρᾶση τους ἀντικειμενικά, ἔφτασε ὡς τὸν ἄνθρωπο, τὸν εἶδε σπριχτὰ ἀλυσσοδεμένο ἀπ' αὐτοὺς καὶ σὰν κάτι μοιραῖο κι' ἀναγκαστικὸ ἀποτέλεσμα εἶδε νὰ ξεπετιέται τὸ θεῖο πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὸν περιφρονημένο βούρκο τῆς ὕλης.

Μέσα σὲ πιὸ βαθειὰ παρατηρήσεις του, εἶδε τὸ μηχανισμὸ τοῦ Σύμπαντος σὰν κάτι τυχαῖο καὶ συμπτωματικὸ, χωρὶς σκοπὸ, χωρὶς ἐννοία καὶ προορισμὸ. Εἶδε τοῦ χρόνου-χώρου-συνεχῆς (Raum Zeikon-tinuum) σὰν κάτι ἀτόφιο, χωρὶς παρελθόντα, χωρὶς παρόντα, χωρὶς μέλλοντα. Καὶ τότε γι' αὐτὸν

ἡ αἰτιολογία (determinisme), ὁ ρυθμὸς, ἡ ἀρμονία, ἡ σκοπιμότης (τελεολογία) ἐξωστραχίστηκαν ἀπὸ τὸν κόσμο, για νὰ πάρει τὴ θέση τους ἕνα πανδαϊμόνιο, ἕνα ἀναρχοῦμενο συνονθύλευμα, ποὺ φαίνεται πὼς κάπου τείνει, κάπου προχωρεῖ, σὰν νὰ ἔχει κάποιον σκοπὸ νὰ ἐπιτελέσει, μὰ παρ' ὅλα αὐτὰ μόνο μὲ σχετικὲς μεταβολὲς ἐμφανίζεται, καὶ σταματώντας μὲ μιὰ προσπάθεια ἀτελεύτητη κι' αἰώνια, μὲ μιὰ ἀκατανόητη κίνηση, ἀνακυκλοῦται συνεχῶς.

Κι' ὁ σκοπὸς μεταποτίστηκε τότε ἀπ' τὸν Νίτσε, ἀπ' τὸ ἀνύπαρκτο τέρμα στοῦ ἀδιάκοπο «γίγνεσθαι». Σκοπὸς γι' αὐτὸν ὑπάρχει παντοῦ, σ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ χρόνου καὶ τοῦ διαστήματος. Στὸ πρῖν, στὸ τώρα καὶ στὸ μετὰ, πάντα μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ὁ σκοπὸς. Αὐτὴ εἶναι ἡ γραμμὴ ἀπὸ σκέψεις, ποὺ ἔσυρε τὸν Νίτσε στοῦ συμπέρασμα — τὸ ὁποῖο πέρνει πιά τὴ σημασία ἀξιώματος (postulatum) —, ἔτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ περιοριστεῖ πάνω στὴ γη, γιατί αὐτὴ καὶ μόνο ἀποτελεῖ τὴν τελειότερη μορφή τῆς ὑπάρξεως.

Διακρίνει τοὺς φυσικοὺς νόμους ὅπως πρέπει, για νὰ ἐπιτύχει μιὰ τέλεια προσαρμογὴ τῆς ζωῆς πάνω στὴ γη, ἀναγνωρίζοντας πὼς ἀλλοιώτικα δὲ μπορεῖ νὰ γίνει, παρ' ὅλους τοὺς ὠραίους ὀραματισμοὺς, ποὺ γεννᾶνε τὴν ἀντίδραση ἐναντῖα στὴν πραγματικότητα. Ἡ ζωὴ δὲν κατακτιέται μὲ τὰ ὄνειρα, μὰ μὲ τὴν πείρα, μὲ τὴ λογικὴ, μὲ τὴν ψυχρὴ σκέψη. Ἡ μεγάλη ἀρρώστεια, ὁ ἐκφυλισμὸς (Entartung), ποὺ ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, τονώνει τὴν πίστη του σὲ καταστάσεις ὑπερφυσικὲς, σὲ πλανημένες ἰδέες, σὲ ἰνδάλματα ἀνύπαρκτα, φανταστικά, σὲ ἀλήθειες ψεύτικες. Ἐτσι δημιουργήσε ἐπιθυμίες ἄσβεστες γι' αὐτὲς τοὺς φαντασίες, ποὺ ποτὲ δὲ θὰ ἱκανοποιηθοῦν. Πεθύμησε ὁ ἄνθρωπος τὸ ἀνύπαρκτο, τὸ ὑπερφαινομενικὸ (transphänomenal), τὸ ἀνέφικτο, τὸ ἀκατάληπτο, τὸ σκιώδες καὶ τὸ ὄνειρο. Καὶ ἡ ἐπιθυμία του αὐτῆ, μὴ μπορώντας, φυσικά, νὰ ἱκανοποιηθεῖ, γεννᾶ μέσα του τὸν αἰώνιο πόνο, τὴν καυτερὴ δίψα, ποὺ ἴσαμε τώρα δὲν ἔσβησε. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὠρθώθη ὁ δάσκαλός του Σοπενάουερ καὶ καταράστηκε τὴ ζωὴ, γιατί εἶναι κλυθμῶνας. Μὰ ὁ Νίτσε, ἀντίθετα, πιστεύοντας σὲ μιὰ ἀληθινὴ ζωὴ, καὶ μαντεύοντας τὴν αἰτία τῆς ὀδυνηρῆς αὐτῆς καταστάσεως, ἔσπρω

ξε τὸν Ζικρατούστρα του ἀπὸ τὰ σύννεφα κάτω στὴ γῆ, καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ τὴν ἀγκλιᾶσει καὶ ναῦρει σ' αὐτὴν τὴν εὐτυχία του. Π-στεφε δυνάτῃ στὴν εὐτυχία τὴν ἐπίγεια.

Μὰ αὐτὸ δὲν κατορθώνεται εὐκόλα. Τὸ κατέδασμα ἀπ' τὰ πάνω στὰ κάτω, ὅσο εὐκόλο κι' ἂν φαίνεται, μόνο ἓνας ὑπεράνθρωπος μπορεῖ νὰ τὸ πετύχει. Χρειάζεται πολὺ μυαλὸ καὶ θέληση βαρειά. Ἄν τὸ Σωκρατικὸ «γνώθι σ' αὐτόν» ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ὑπέροχη, καὶ δύσκολη στὴν ἐφρμογή της ἐπιταγή, πιὸ δύσκολη ἀκόμη εἶναι ἡ ἐπιταγή: «γνώρισε τὴ Νιτσεϊκή πραγματικότητα». Γιατί, ἡ πραγματικότης τοῦ Νίτσε, στὴν πρώτη της ὄψη, εἶναι ὠμὴ, βάνυση κι' ἀγρία τόσο, πὺ νὰ μὴ γίνετα συμπαθὴς, μὰ ἀποκρουστικὴ. Ἡ πραγματικότης αὐτὴ—ἡ «ἡ μοναδικὴ ἀλήθεια», ἂν θέλετε—ξεγυμνώνει μὲ χέρι σκληρὸ τὸν ἄνθρωπο ἀπ' ὄλες τὶς νερκωτικὲς πλάνες, τὶς γελασμένες πίστες, τ' ἄρρωστα καὶ ὑπουλα ἰδωνικά. Μὲ σπρώξιμο δυνατὸ, ὁ Νίτσε σπρώχνει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ξυπνᾷ ἀπ' τὸν βαθὺ καὶ μ' ὄνειρα γεμάτον ὕπνο, καὶ τοῦ φωνάζει δυνατὰ: «κύτταξέ με!» Καὶ ἡ ὄψη τῆς πραγματικότητος αὐτῆς εἶναι φρικιαστικὴ στὸ πρῶτο κύτταμα. Ἐκεῖνος, πὺ θὰ βαστάξει καὶ πὺ δὲ θὰ φρικιάσει καὶ δὲ θὰ ξανακλείσει τὰ μάτια ἀπὸ τὸν τρόμο, πρέπει νάνα ὑπεράνθρωπος.

Ὁ ὑπεράνθρωπος τότε ὀφείλει, μέσα στὴ νέα του πορεία πρὸς τὸν μεγάλο του σκοπὸ, νὰ ξεριζώνει μιά-μιά τὶς ἀγαπητὲς του ἀντιλήψεις γιὰ τὸ κάθε πράμα πὺ ἔχει, καὶ νὰ μπορεῖ νὰ τὸ κυττάξει ἀπὸ τὴν ἄλλη του ὄψη, πὺ πολλὲς φορὲς εἶναι ἀποτρόπαιη.

Ἦταν καλὰ στὸν ὕπνο τους οἱ ἄνθρωποι. Ξηπλώνουνταν μακάρι καὶ ξένοιαστα πάνω στὶς πλάνες τους! Μὰ ὁ Νίτσε, σ' αὐτὴ τὴν ὑπουλη καλοπέραση, ἀνακάλυψε τὸ φοβερὸ καὶ δολερὸ φαρμάκι πὺ καταστρέφει τὴν εὐτυχία, καὶ μ' ἓνα χτύπημα δυνατὸ, ἀναποδογύρισε τὸ μεγάλο δοχεῖο, μέσ' ἀπ' τὸ ὁποῖο ρουφοῦν τὴ δυστυχία τους, καὶ τότε ξαφνιαστήκαν τρομυγμένοι, διερωτήθησαν γιὰ τὴ διακοπὴ τοῦ θανατηφόρου τους ὕπνου, καὶ εἶδαν μ' ἀπελπισία χυμένο κάτω τὸ πιὸ γλυκὸ τους φαρμάκι,—τὴν περηφάνεια!

Πρέπει νάμαστε καλοὶ ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ μόνο, μὰ ἀπὸ ἀνάγκη. Πρέπει ν' ἀγχαῖμε—μὰ ἡ ἀγάπη μας δὲν ἔχει καμμιά

ξεχωριστὴ ἀξία, γιατί εἶναι ἴση μὲ τὸ μῖσος. Πρέπει νὰ θυσιαζόμαστε, μὰ εἶμαστε ὀχρεωμένοι νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἡ θυσία μας δὲν προέρχεται ἀπὸ βούληση δικὴ μας, μὰ βγαίνει ἀναγκαστικὰ ἀπ' τὴ διάταξη τῶν πραγμάτων. Εἶμαστε ὀχρεωμένοι νὰ ἐξυπηρετοῦμε τοὺς ὁμοίους μας, καὶ πρέπει νὰ τὸ κάνουμε δίχως νὰ ζητᾶμε γιὰ ἀντιστάθμισμα τὴν αὐτοεκτίμησή καὶ τὸν αὐτοθαυμασμό. Νὰ ἐνεργοῦμε σὺν ἐλεύθερα ἐγῶ, μὰ νὰ ξέρουμε τὸυτόχρονα πὺ εἶμαστε μηχανὲς—καὶ μηχανικά, αὐτοματικά, ἀναγκαστικὰ ἐνεργοῦμε. Νὰ γινόμαστε θεοί, μὰ νὰ γνωρίζουμε πὺ εἶμαστε καὶ σκουλήκια, πὺ ὀφείλουμε τὴν ὕπαρξή μας στὴ λάσπη. Πρέπει νὰ γίνουμε καλοὶ ὀχρεωτικὰ—ἰδῶ μέσα συνοψίζεται ὄλο τὸ μαρτύριο. Ἄς γίνουμε σοφοί, ὑπεράνθρωποι, κολοσσοί! καὶ ὄλ' αὐτὰ πάλι γιατί; Ἄλλοίμονο, γιὰ νὰ μπορέσουμε ν' ἀντιληφθοῦμε τὴ μηδαμινότητά μας.

Πρέπει νὰ γκρεμίσουμε τὸ θεῶ, καὶ νὰ πάρουμε τὴ θέση του. Γιατί; γιὰ νὰ δοῦμε πὺ εἶμαστε ἄθλια αὐτόματα.

Κάτω οἱ ἀδύνατοι-ὑπερήφανοι! Ἡ δύναμή μας θὰ φυτρώσει ἀπὸ τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη μας.

Ἄλλόκοτος τρόπος ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων, ἀλήθεια. — Δὲ θ' ἀγαπήσουμε ἀπὸ καλωσύνη, δὲ θὰ κάμουμε τὸ καλὸ ἀπὸ ἀγάπη, δὲ θὰ θυσιαστοῦμε ἀπὸ δύναμη δικὴ μας, μὰ ἀπὸ βαρειά κι' ἀδυσώπητη ὀχρέωση. Ἀκόμα, πρέπει νὰ μάθουμε πὺ δὲ μπορούμε νὰ καυχηθοῦμε γιὰ τὶς ἀρετὲς μας αὐτὲς, γιατί εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας τοῦ τυφλοῦ μηχανισμοῦ τοῦ κόσμου.

Νόμοι φυσικοὶ χορεύουν γύρω μας, καὶ μὰς τραβοῦν στὸ χορὸ δίχως νὰ θέλουμε. Ἡ πραγματικότης ὀργανώνεται καὶ διαλύεται ἀκατάπαυστα, καὶ μέσα στὸ αἰώνιο αὐτὸ παιχνίδι εἶμαστε μόνο στοιχεῖα ἀπλά.

Οἱ ἰδέες μας ἀνάδουν καὶ σβύνουν ἀπὸ τὴν προστριβὴ καὶ τὴν πνοὴ τῆς τυφλότητος. Μόνο πὺ ἀφήνουν μερικὲς ἀμυδρὰ φωτεινὲς γραμμὲς γιὰ λίγο διάστημα πάνω στὸ σκοτεινὸ θόλο τῆς ψυχῆς μας, γιὰ νὰ τὶς ποῦμε ἐγωϊστικὰ «ἐλεύθερη βούληση». Μὰ τίποτε! εἴτε κοιμόμαστε, εἴτε εἶμαστε ξύπνιοι, τὸν ἴδιο κύκλο κάνουμε πάντα.

Χαρὰ στοὺς ξύπνιους, γιατί ξέρουν πότε νὰ σταματήσουν. Πάνω ἀπ' ὄλα ἡ ἀλήθεια!

ή αλήθεια κι' άπάνω άπ' τ' Θεό ακόμα. Γιατί αυτή είναι τ' σχετικό-άπόλυτο. Άς τ' αναγνωρίσουμε, λοιπόν, ως υπέρτατο σημείο. Τ' «γιατί;» στην περίπτωση αυτή δ' χωράει. Γιατί, απλούστατα, έτσι πρέπει ν'άναί.

Άν γδέρνεται ο άνθρωπος μέσα στους τροχούς τ' δυστυχίας, είναι γιατί δ'ν υποτάχτηκε στην ανάγκη ακόμα. Ο άτελεύτητος πόνος του μόνο άπό ένα σημείο βγαίνει: τ'ν αντίδραση πού κάνει πρ'ς αυτήν. — Αντίδραση πρ'ς τ'ν άδυσώπητη αλήθεια, ν'ά γέννα όλων των κακών μας.

Υπάρχει πράμα χειρότερο άπ' τόν θάνατο; Όχι! Όπως, λοιπόν, τ' πιο τρομερό μπορούμε ν'ά τ' κυττάμε κατάμματα άπό άνάγκη, έτσι δ'ν είναι πιο δύσκολο ν' αναγνωρίσουμε και τ'ν άλλη τρομερή πραγματικότητα, πού επιβάλλεται πάνω μας άμείλικτα. Στην περίπτωση αυτή, τουλάχιστον, έχουμε ν'ά χάσουμε κάτι λιγώτερο πολύτιμο άπ' τ' ζωή: μιάν άρρωστη, μόνο, περιφάνεια (').

Φανταζόμενος πώς δ'ν είναι ελεύθερος ν'ά δράσει όπως θέλει ο άνθρωπος και, κατά συνέπεια, ν' αντίδράσει έστω και για λίγο πρ'ς τούς φυσικούς νόμους, όφείλει ν'α κανανίσει, μιά για πάντα, τις επιθυμίες του πρ'ς αυτούς και ν' αποφασίσει ν'ά βάλει, παράλληλα, άπέναντι: όλου τ' φυσικού μηχανισμού, τ'α καθήκοντά του, σε τρόπο ώστε κατά τ'ν

(') Τ' πνεύμα τ' Νίτσο, μπορούμε ν'α ποθ'ν, συνοφίζεται σε τούτο και μόνο τ' σημείο: ή αναγνώριση τ'ς αυτοθυσίας—όποια κι' άν είναι—και ή άπόλυτη προσκρομή μας πρ'ς αυτήν, με κάθε θυσία και με κάθε τρόπο. Μά, στο τέλος, πέφτει σε μιάν άπό τις συχνές του αντιφάσεις. Γιατί, β'σ'ρα άπό μιά τέτοια σειρά σκέψεων, με τις όποιες φαίνεται πώς ζητά τόν άπολυτισμό τ' ανθρώπου άπό τ' δυστυχία και τόν πόνο, λέγει γι' αυτόν, πώς έχει λιγώτερο βάθος άπό τ' χαρά. Άν ήταν όμως έτσι, τότε θ'α περίττωε όλότ'λα κάθε σκέψη και προσπάθεια για τ'ν καλλιτέρεψη τ'ς τύχης τ' ανθρώπου, πού θ'α πρεπε ν' αλλάξει τ' θέση του πάνω στο άνώμαλο έδαφος τ'ς ζωής. Γιατί ή χαρά, σ'ν βαθύτερη, θ'α μ'ς κατείχε μόνη τ'ς, δίχως δική μας προσπάθεια στο ν'ά τ'ς προσφερθούμε έμεις: άν ήταν έτσι, τότε στή χαρά θ'α πρεπε ν' αποδώσουμε ιδιότητα μιάς σκοπιμότητας άπόλυτης, πού, άναγκαστικά, θ' άπέρρε άπό ένα Θεό πικροδύναμο, όποτε, αιτιολογικά εξεταζόμενο τ' πράμα, άπό τ'ν αρχή ακόμα έπρεπε ν'άταν όλα καλά και τέλεια

πορεία του, ν'ά βρίσκεται κάτω άπό τ'ν άμεση επίδραση κι' επίδρασή τους. Κι' άπό μιά τέτοια ίσορρόπηση μεταξύ τ' ανθρώπου και τ'ς φύσεως, προσδοκάται τ' δυνατό καλύτερο γι' αυτόν: όλα τ'άλλα, είναι ματαιοπονία. Πέρα άπό ένα φυσιοκρατισμό (naturalisme), πού μέσα του άνακυκλούνται και ίκανοποιούνται τ' πράματα μόνα τους, χορταίνοντας άπό προορισμό και σκοπιμότητα, δ'ν υπάρχει τίποτε άλλο. Η μεγάλη προσαρρογή των πάντων μεταξύ τους, πράμα πού επιφέρει τ'ν ίσορροπία, και ή τοποθέτηση τ' ανθρώπου σε θέση κατάλληλη, παράγει τ' αποτέλεσμα τ'ς άναγκαστικής ευτυχίας και ίκανοποίησεως.

Χρειάζεται αρκετή γνώση, για ν'α κοιήσει κανένας ένα τέτοιο πράμα; Με τ' γνώση βουλιάζαμε μέσα στον πόνο και με μιά άπειρη σοφία θ'α βγούμε άπό μέσα του. Γιατί, τόν δυστυχισμένο άνθρωπο, θαρρείς με μιά κλω:σιά τ'ς ή φύση τόν τίναξε έξω άπό τούς κόλπους τ'ς, σ'ν ένα άνάπηρο και κακοφτιαγμένο μεμψίμοιρο παιδί. Και, τ'ώρα, τού χρειάζονται χίλια δυό μέσα ν'α μηχανευτεί, άπειρες ύπουλότητες και κατεργαρίες ν'α μεταχειριστεί, για ν'α ξανάμπει λαθραία μέσα στους κόλπους τ'ς μάνας του και, άν τ' καταφέρει, θ'α κρατηθεί άπό τ' μέση τ'ς γερά, για ν'α μ'η ξαναπέσει.

Για τόν άνθρωπο, όμως, χρειάζεται συνειδητή επιστροφή στη φύση, κι' όχι όπως τ'α ζ'φα άσυνείδητα χ'αίρονται στήν άγκαλιά τ'ς.—Ν'ά ή δυσκολία. Και γι' αυτό, λοιπόν,

διαταγμένα. Είναι όμως γνωστό, πώς ο Νίτσο παραδέχεται τ' αντίθετο και οι αντιλήψεις του για τόν κόσμο είναι καθαρά υλιστικές, μονιστικές, άν όχι και μηδενιστικές. Και, σύμφωνα μ' αυτές τις ίδιες αντιλήψεις τ' Νίτσο, ή χαρά πρέπει ν'α θεωρηθεί για θ'ραπεινίς τ'ς άταπότης, συνεπώς δ'α τ'ς κατ' επίφαση εξετάσεως των πραγμάτων.

Επειδή ή ψευδαίσθηση δ'α μπορεί ν'άναί β'θαιά, για τόν λόγο ότι επιπλέει πάνω στήν άγνωστη αλήθεια, άρα δ'ν έχει πυθμένα. Κατά συνέπεια, δ'ν έχει βάθος, ακριβώς όπως και ή χαρά, πούναί εκδήλωση τ'ς ψευδαίσθησεως. Αντίθετα, ο πόνος πούναί εκδήλωση τ'ς πιο πιθανής αλήθειας και μοιάζει σ'ν έμφοτη ψυχική νόση τ' χαμού, τ'ς ματαιότητας, τ' άφανισμού—πράματα πού μπορεί ν'άναί πιο αληθινά και, σ'ν τέτοια πούναί, καταλαμβάνουν όλη τ'ν έκταση τ' άνεκδηλώτου, τ' άπροσμετρητ' του αυτού στο βάθος—θεωρείται πιο βαθύς άπ' τ' χαρά.—Ν'ά τ'ώρα, γιατί πρέπει ν'ά τόν ξεπεράσουμε και ν'α φτάσουμε στή χαρά, πούναί ή επιφάνεια τ'ν φαινομένων.

χρειάζεται γνῶση περισσή, καὶ σοφία μεγάλη—μά, ἀλλοίμονο! μέχρι σήμερα αὐτὲς χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσή μας ἀπ' τὴ φύση. Ὅταν πλησιάσουμε ἀρκετὰ, ὥστε νὰ μᾶς χαϊδέψει τὸ χέρι τῆς μάνας μας ξανά, δὲν πρέπει νὰ κάνουμε τὸν περή-

φνον μπροστά της καί, μὲ τὴ σοφία μας, ἀρχίζοντας τὴ φλυαρία, τὴν κάνουμε κι' ἀηδιάσει πάλι. Γιατί ἀπ' αὐτὴν πιὸ σοφὸς δὲν ὑπάρχει κανένας. Στὴν ὑποταγή, ποῦ θὰ κρατήσουμε ἀπέναντί της, θὰ πάρουμε μαζί καὶ τὴ σοφία της.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΘΑ ΕΙΤΑΝΕ ΒΕΒΑΙΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τὸ ξενοδοχεῖο εἶτανε μεγάλο. Ὁ δρόμος εἶταν ὀλόϊσος κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα, εἶχε μιὰ μελωδιά τῆς θάλασσας ποῦ εἶταν παραπέτρα. Τοῦ καλοκαιριοῦ ποῦ ἐρχότανε πίσω ἀπὸ τὸν κοριτσιότοιο αὐτὸν ἦλιο τῆς αὐγῆς.

Ὁ Κατοῦλης ἔφυγε ἀπὸ τὴ μέση τοῦ δωματίου, πῆγε κι ἔκλεισε τὸ παράθυρο. «Κάθε ἄνθρωπος τέτοια ὥρα μὲ τέτοιο καιρὸ θὰ τ' ὀρθάνοιγε τὸ παράθυρο!»

Ξαναγύρισε στὴ θέση του.

Ἀφότου ἔγινε πλούσιος κι ἀγόρασε ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικὰ τῆς Ἀθήνας, εἶταν τώρα ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ταξίδευε.

Ποῦ βρισκότανε;

Αὐτὸ δὲν εἶχε σημασία. Τὸ ξενοδοχεῖο εἶταν μεγάλο κι ὁ δρόμος ὀλόϊσος κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα. Οἱ δουλειές τοῦ καταστήματος του εἶχαν διπλασιασθεῖ τὸ τελευταῖο ἐξάμηνο, παρ' ὅλη τὴν οικονομικὴ κρίση. Ἕνας ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Βενιζέλου τὸν εἶχε συγκαρεῖ: «Ἔσαι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀξιολογώτερες δυνάμεις τῆς πατρίδος μας. Κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἔκφραση τοῦ κ. Προέδρου... κτλ». Τὸν ξαναεἶδε τὸν ἐπιστήθιο φίλο. Τοῦ ξαναεἶπε τὰ ἴδια λόγια. Ποιὸς εἶταν ὁ ἄλλος, ὁ διάσημος, ποῦ τοῦ εἶχε ζητήσει τὴν ἠθικὴν του ὑποστήριξιν πρὸς ἕκδοσιν μιᾶς πανελληνίου ἐφημερίδος; Μιὰ ἀπὸ τὶς ἀξιολογώτερες δυνάμεις τῆς πατρίδος. Βέβαιον.

Ὁ δρόμος εἶταν ὀλόϊσος κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα.

«Μιὰ εἶταν ἡ ζωὴ μου. Εἰν' ὠραῖα ὅλα τὰ πράματα ὅπως γίνονται. Μιὰ ἀπλότητα. Κατεβαίνει σὰν ἀπὸ τὶς κουρτίνες ἐκεῖνες τῆς κάμαρης, ὅπου ἔπαιζα τριῶν χρονῶν μὲ τοὺς στρατιωτάκους καὶ τὴ Χαρίκλεια, τ' ὄρφανὸ τῆς θείας Μαρίνας. Σ' ἐκείνη

τὴν κάμαρη, ὅπου ἦρθε ἕνα δειλινὸ ὁ μπάρμπα Θανασάκης καὶ μοῦ ἔβγαλε τὸ πρῶτον δόντι μου, ἕνα μπροστινὸ δόντι Ἡ Χαρίκλεια ἔκλαιε ἀπὸ πρὶν ἔξω στὴν τραπεζαρία Μύριζε θάλασσα καὶ καλοκαῖρι, καὶ τὸ φῶς εἶταν κοριτσιότοιο ὅπως τώρα.

«Κάθε φορὰ ποῦ θυμούμαστε, τὰ πάντα ἀρχίζουν καὶ μοιάζουνε. Δὲν πειράζει.

«[Οἱ δουλειές μου ἔχουν διπλασιασθεῖ κατὰ τὸ τελευταῖο ἐξάμηνο, παρ' ὅλη τὴν οικονομικὴ κρίση. Εἶμαι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀξιολογώτερες δυνάμεις τῆς πατρίδος μας. Κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἔκφραση τοῦ κ. Προέδρου κτλ.]

«Εἰν' ὠραῖα ὅλα τὰ πράματα ὅπως γίνονται. Δὲν πειράζει. Γιατί ξαφνικὰ ἀρχίσαν κάτι ἄλλες δυνάμεις ν' ἀνοίγουν μέσα μου;... Ἐκεῖνο τὸ βράδι, τὸ ἴδιο ἴσα ἴσα βράδι ποῦ ἔκλεισα τὸ συμβόλαιον μὲ τοὺς Γυλαζαίους, ὑπόγραψα καὶ τὴν ἐπιταγὴ [ἡ ὑπογραφή μου εἶταν ὅπως στὸ σχολεῖο, σ' ἐκεῖνο τ' ὠραιότατο σχέδιον τοῦ μαγγανοπήγαδον μὲ τοὺς θάμνονες ἐμπρός] τράβηξα πέρα ἀπὸ τὸ Θερεῖον. Αἰσθανόμενον μακριὰ Κ' ὕστερον μιὰ ταβέρνα. Κάθησα κάτω ἀπὸ μιὰ μεγάλη ζουγραφιά ποῦ παρίστανε τὴν ἔξωση τοῦ Ὀθωνος. Ἀλήθεια ὁ μπάρμπα Θανασάκης μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἔξωση τοῦ Ὀθωνος, γιὰ τοὺς τριακοσίους ἐν Θερμοπύλαις. Καὶ γιὰ κεῖνο τὸ Λεωνίδα Κατόπι, διαν ἑτοίμαζε τὴ ντανάλια μὲς στὸ μανίκι του, ἄρχιζε γιὰ τὸ Χάνι τῆς Γραβιῆς. Εἶταν ἕνας δοντογιατρὸς Παπαρηγόπουλος καὶ καθαλοῦσε τοὺς αἰῶνες γιὰ νὰ μοῦ βγάλῃ τὸ δόντι. Ἀμέσως ὕστερον ἄρχιζε νὰ παρηγορῇ τὴ Χαρίκλεια. Τῆς ἔλεγε γιὰ κάποιον Βεζύρη, γιὰ μιὰ πεντάμορφη τοῦ Βαχδατιοῦ... Δὲ θυμᾶμαι.